

Mikulás Ferenc

„A nehéz helyzet kreatívvá tesz embereket”

– *Igazgató úr, ha jól tudom, nem kecskeméti születésű. Mikor és hogyan került Kecskemétre?*
– Érettségi után, 1958 őszén az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatalhoz kerültem, itt Kecskeméten volt a központjuk. Igen, akkor kerültem ide, ott dolgoztam, majd elvittek katonának, aztán visszajöttem, szintén a térképészeti hivatalhoz. Később átmentem a budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalathoz. 1971-ben neveztek ki a műterem vezetésére. Akkor még az elnevezésünk Pannónia Filmstúdió Kecskeméti Műterme volt.

– *Mi volt az oka, hogy éppen Kecskemétre jött 1958-ban?*
– Hát annyi, hogy ötvenhatos ügyeim miatt nem vettek fel egyetemre, és akkor éppen Dunapatajon dolgoztak a térképésztől. Ott voltam segédmunkás. Később állományba kerültem a térképészeti hivatalban, aminek Kecskeméten volt a központja. Aztán a katonaság után már tudatos volt, tudniillik Nyíregyházán, a honvédségben megismerkedtem Wekerle Sándor unokájával, aki a film területén elég járatos volt, és tudta, hogy a film érdekelt. Ő mondta, hogy Kecskeméten van a Bács megyei Filmstúdió, és ott van egy tehetséges operatőr, Halász Mihály, aki aztán később Budapestre, a televízióba került. Sajnos nagyon fiatalon meghalt. Így a filmszakma iránti vonzódás késztetett arra, hogy Kecskemétre jöjsek, és akkor a Bács megyei Filmstúdióhoz jártam, tehát gyakorlatilag a filmkészítés alapjait ott sajátítottam el. Radó Gyulát lehet megkérdezni a témában, mert ő volt a Bács megyei Filmstúdió vezetője. Akkor még kevés helyen volt vidéken filmkészítés. Tévétudósítás még nem is volt. De ők csináltak 16-os filmhíradókat, dokumentálták Kecskemét és Bács megye eseményeit.

– *Mikor kezdődött a film iránti érdeklődés Önnél? Minek hatására alakult ki?*
– A költészet nagyon érdekelt gyerekkoromban, és a költészet és a film azért nincs olyan messze egymástól, hiszen a költők is képekben gondolkoznak, meg a filmesek is.

Mikulás Ferenc 1940-ben született. 1971-ben hozta létre a Kecskeméti Rajzfilmstúdiót, melynek azóta is vezetője. Több film és filmsorozat producere (Magyar népmesék, Vízipók-csodapók, Mesék Mátyás királyról, Mondák a magyar történelemből stb.), továbbá az ő javaslata volt a Kossuth Lajos-filmterv elkészítése, Lázár Ervin: A négyszögletű kerek erdő című művének megfilmesítése pedig folyamatban van. 1985-től a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál igazgatója. 1997-től 2000-ig a Nemzetközi Animációs Filmművész Szövetség igazgatótanácsának tagja volt. 1995-ben a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztrel tüntették ki, 2008-ban Balázs Béla-díjban és Bács-Kiskun Megyei Prima Díjban részesült.

Igazán a moziba járás hozta tulajdonképpen az érdeklődést, mert láttam olyan filmeket, amelyek érdekesek voltak számomra. Az első moziélményem az elég különös volt! 1944-ben az oroszok egy deszantátkelésre készültek a Dunán. Dunapatajon éltünk, és kell tudni, hogy a Dunántúlon magas löszfal van, ott van Paks, és ott voltak a németek beásva. A deszantátkelés csak több próbálkozás után sikerült. Lényeg az, hogy nekünk elég nagy házunk volt, és az oroszok agitáló, propagandafilmeket vetítettek nálunk. Kihúztak egy lepedőt a két ablak közé, és oda vetítettek filmeket nekünk meg a katonáknak arról, hogy milyen gyalázatos dolgokat csinálnak a németek az orosz falvakban. Emlékszem, hogy német katonák kicsavarták a tyúkok nyakát... Ez volt az első filmélményem négyéves koromban. Később tudtam meg, hogy ezek nem dokumentumfilmek voltak.

– *Amikor 1971-ben Önt kinevezték intézményigazgatónak, akkor milyen előzményekre lehetett építeni?*

– Hát gyakorlatilag semmire, szinte utólag tudtam meg, hogy Kecskeméten azért volt rajzfilmes. A Bács megyei Filmstúdióra lehetett építeni. Az ott szerzett tapasztalatokra, meg az ott dolgozó emberekre, elsősorban a volt feleségemre, aki ott dolgozott. A korábbi előzmények pedig a Művésztelepre vezetnek vissza. Mátis Kálmán¹ foglalkozott rajzfilmkészítéssel, és 1942-ben Londonban díjat is nyert a cserkészetről készített filmjével. De ezt én még nem tudtam, és nem tudta Matolcsy György sem, aki kinevezett engem műteremvezetőnek. Én a Pannónia Filmstúdióban eltöltöttem egy fél évet, mielőtt kineveztek, részt vettem a kifestés, kihúzás munkáiban, segédoperátor voltam, áttekintettem a filmkészítés technológiai folyamatát. Ezenkívül a stúdióvezető megbízott, hogy nézzem meg az összes rövidfilmet, és arról írjak egy tanulmányt. Egy éven keresztül minden szombaton találkoztam vele, tehát gyakorlatilag vizsgáztatott egy éven keresztül, és azután nevezett ki. Sok mindenről beszélgettünk, emlékszem, egyik kedvenc témánk volt Németh László. Én is szerettem Németh Lászlót, egészen a Nagy utazás című írásáig, ami teljesen hamis volt.

– *Világos volt az egyéves próbaidő alatt, hogy mire történik a felkészítés?*

– Igen, én nagyon izgalmas dolognak találtam, minthogy nagyon izgalmas egy gyermek születését, és annak fejlődését nyomon követni, ugye. Létrehozni egy alkotóműhelyt, mikor egy szál magamban voltam. Nem volt semmi, és egyetlenegy ember se. Álltam Kecskemét főterén, és elképzelttem valamit. Később nagyjából az valósult meg, amit ott én kigondoltam, csak sokkal lassabban. Nem tudtam eldönteni, hogy én vagyok izgága, vagy a szocializmus ilyen nehézkesen működő valami.

– *Abban az időszakban hogyan sikerült ezt az ötletet eladni mások felé, hogy ezt támogassák, akár pénzügyileg is?*

– Hát pénzügyi támogatásról szó sem volt abban az időszakban, nem csak 1971-ben, hanem utána se. Dr. Gajdócsi István lett a megyei tanács elnöke, aki egy nagyon felvilágosult, és a kultúrát segítő, támogató ember volt. Tudta, hogy a kultúrát tágabb értelem-

¹ Mátis Kálmán (1903–1960) festő, grafikus, rajztanár, a kecskeméti Művésztelepen Révész Imre festőművész irányítása mellett képezte (1924–31) magát. 1946-tól rajztanárként dolgozott, 1950-től képzőművészeti szabadiskolát vezetett Kecskeméten. Kutató, kísérletező egyéniség volt, foglalkozott fotózással, rajzfilmkészítéssel, forgatókönyvírással, karikatúrái is jelentek meg lapokban. Kecskemét város 1944-es kiürítésekor eltűntek a munkái. (http://artportal.hu/lexikon/muveszek/matis_kalman, 2012. 04. 24.)

ben kell értelmezni, és ő fontosnak érezte, hogy ne csak a tsz-istállóban legyen modern, civilizált környezet, hanem az emberek gyógyítására is korszerű kórháza legyen a városnak. Akkor született döntés a megyei kórház megépítésére, és emlékszem, éppen arra hivatkozott, hogy elég furcsa, hogy az állami gazdaságok istállóiban különb körülmények között vannak a tehenek, mint a kórházban az emberek. Nyilván tudja, hogy a Kodály Intézet letelepedéséhez, és a Kerámia Stúdió, a Naiv Művészek Múzeuma, a Szókraténusz Játékmúzeum létrehozásához és a zsinagóga átalakításához is köze volt. Az akkori pártbizottság is támogatta, hogy vidéken legyen a Pannónia Filmstúdió egyik telephelye. A szándék az megvolt, ahogy sok mindenre abban az időszakban, de hát elsősorban papíron!

– *Gajdócsi István érdeme volt, hogy Kecskemétre került ez az intézmény?*

– Nem, Gajdócsi István még nem volt akkor Kecskeméten! Matolcsy György érdeme volt, Matolcsy kecskeméti születésű volt, ő volt a Pannónia Filmstúdió igazgatója, a mostani miniszternek az édesapjáról beszélünk. Matolcsy György édesanyja Beretvás lány volt, édesapja pedig Matolcsy Károly, itt volt szülész-nőgyógyász főorvos Kecskeméten. A Beretvás-ág elég hosszan visszanyúlik, szőlő-, borkereskedéssel, termeléssel is foglalkoztak. Tehát ő kecskeméti lokálpatrióta-érzéssel kereste meg Kecskemét várost, de akkor a városnak kis szerepe volt, a megyének volt igazán funkciója. A megyével kellett együttműködési megállapodást kötni, amivel a megye vállalta, hogy Kecskeméten elhelyezi a műtermet, a Pannónia pedig azt vállalta, hogy eszközt és szakembereket biztosít. És aztán kiderült, hogy egyik sem tartotta be teljesen az ígérését, mert megkaptuk ugyan a Kölcsey utcai épületet, ahol most a Gyógyszerészettörténeli Múzeum van, csak épp a mennyezete leszakadt. A Pannónia meg csak részben adott eszközöket. Akkor már Gajdócsihoz fordultam, hogy segítsen, de ő akkor azt mondta, hogy „édes öregem – ez volt a szavajárása –, a Pannónia nem tartotta be az ígérését, ezért mi sem”. Aztán mentem Pozsgay Imre kulturális miniszterhez, és így oldódott meg a stúdió elhelyezése.

– *Visszatérve még Matolcsy Györgyhez, ő meddig bábáskodott az intézmény fölött?*

– Hagyta, hogy csináljuk. Éves tervterveket kellett készíteni, és azokat ő elfogadta, hagyta, hogy saját profilunk alakuljon ki. Pénzügyileg voltunk nagyon megfogva, abban az időszakban ez volt a fontos. Bérszínvonal-gazdálkodás volt, ami azt jelentette, hogy a Pannónia Filmstúdiónál volt egy adott átlagjövedelem. Pesten úgy tudtak többet fizetni, hogy a kecskemétieknek kevesebbet adtak, de hát országosan is így volt, a budapesti központok mellett többek között ezért voltak vidéki telephelyek, mert akkor a budapesti központokban többet lehetett fizetni. Tehát ilyen szempontból voltunk nagyon rövid pórázon tartva, és méltatlanul, amiért többször háborogtam, és többek közt ez is volt az, amiért önállósítottuk magunkat. Látszott már, hogy a Pannónia lefelé tendál, és a kísérleti animációs filmjeinket sem igazán nézték jó szemmel, mert ez nem hozott pénzt, ez művészi szempontból volt érdekes. Sokat tanultam Matolcsy Györgytől, de én másképp csináltam, mint ő.

– *A stúdió első éveinek kik voltak a meghatározó alakjai, akár politikai, akár egyéb téren, kik segítették vagy támogatták a munkát?*

– Az, hogy egy rajzfilmstúdió Kecskeméten létesült, mindenféleképpen érdekes volt. A megyei tanács és a pártbizottság is támogatta valamilyen szinten. Amikor a Pozsgay adott pénzt a stúdió építkezésére, akkor már a megye is adott, de előtte nem volt

hajlandó a Gajdócsi, az előbb említett okok miatt. Viszont megcsinálták azt, hogy ha valaki fontos elvtárs Kecskemétre érkezett, akkor azt elhozták a stúdióba, és eldicsekedtek vele, hogy van ilyen is. Ez segítséget is jelentett bizonyos mértékben, mert az ember tudott hivatkozni rá, persze igazán praktikus haszna nem volt a dolognak. De hát itt Aczél elvtárstól kezdve a Tudományos Akadémia elnökéig, mindenki megfordult annak idején. Volt is ebből komplikáció, emlékszem, mert előtte jöttek az elhárítástól, és mindent megnéztek, nehogy valami provokáció történjen.

– *Mennyire volt jellemző, hogy a politika befolyása alatt tartotta volna a stúdiót?*

– Nagy szerencsénk volt, hogy Kecskeméten voltunk, és nem Budapesten. Tudniillik a kecskeméti pártbizottság és a II. kerületi pártbizottság egyfolytában vitatkoztak, hogy a párt szempontjából kihez tartozzon a Kecskeméti Rajzfilmstúdió. A II. kerületi pártbizottság azt mondta, hogy a Pannónia a II. kerületben van, tehát ők a jogosultak. A kecskeméti pártbizottság azt mondta, hogy a kecskeméti pártbizottsághoz tartozik, hiszen a stúdió Kecskeméten van. Szóval nem tudtak megegyezni, és így nem tartoztunk egyik pártbizottsághoz sem.

– *Arról sem volt szó, hogy politikai igényeket kellett volna kiszolgálni?*

– Nem, soha. Talán a művészet más területén volt, de nekem senki nem mondta meg, hogy kell valamit csinálni. Olyan volt, hogy készítettünk egy filmet, az AJTÓ 8. című filmet, Horváth Mária rendezte, és amikor bemutattuk a stúdióvezetőnek a Pannóniában, akkor ő óvatosságból megmutatta a filmfőigazgatónak, Kózhalmi elvtársnak, mert a főszereplő nagyon hasonlított Kádárra. Akkor azt kellett bizonygatni, hogy semmi szándékosság nem volt benne. Egy másik eset, hogy forgattunk a Neoton Famíliának egy klipet, és a kolléga, aki készítette, betett a filmbe egy villamost 56-os számmal. Akkor szintén volt egy ilyen kontroll, ezt szóvá tették a film-főigazgatóságon, de aztán nem lett ebből semmi probléma. Megmagyaráztuk, hogy ez véletlen egybeesés, tehát nem akartuk '56 szellemét visszahozni, ez csak egy véletlen, hogy az 56-os villamos ott jár a Pannónia mellett, a Hűvösvölgyben. Egy másik eset: a Magyar Televízió számára javasoltam, hogy készítsünk a statisztikai zsebkönyvből filmet, amire ők rá is álltak. Megkerestem Hankiss Elemért, a Szociológiai Kutató Intézet akkori vezetőjét, és ő adott olyan adatokat, amelyeket még nem publikáltak. Ezeket mi beépítettük ebbe a filmbe, a televízió átvette és kifizette, de soha nem sugározták, mert nyilvánosságra nem szánt statisztikai adatok voltak benne.

– *Ezek azóta sem voltak láthatók?*

– Nem. Volt egy filmtervem, de arról nagyon szelíden lebeszélte a Pannónia Művészeti Tanácsának elnöke, Hankiss Elemér, mert akkor az is ő volt. Az volt a filmtervem, hogy felgyorsítva bemutatjuk Európa történelmében az országhatárok változását, Krisztus születésétől napjainkig. Majd Európa vízgyűjtő rendszere kis hajszálerekként megjelenik, és ezek megállnak az országhatároknál, nem tudnak továbbmenni, kitűnnek az országhatárok, és vidáman csobognak tovább a folyók. A végén ráközelítettünk volna a Kárpát-medencére. Azt hiszem, ezt nem kell különösebben magyarázni. Mindenki által továbbgondolható, hogy a történelemben a határok nem örök életűek, tehát a nagy Szovjetunió is esetleg fölbomolhat, mint ahogy az meg is történt. És Magyarországnak voltak természetes határai. Tehát ő azt mondta, hogy ezt ne is adjam be, mert úgysem engedélyezik a politikai vonatkozása miatt.

– *Tudtak tehát egy saját, önálló szakmai koncepciót vinni?*

– Igen, úgy szocializálódtam, hogy az értékeket meg kell becsülni, tisztességesnek kell lenni, tisztelni kell az időseket. Az értékek megőrzése mindenféleképpen fontos volt, és ez a stúdió profiljában is végig jelen volt és van. Másrészt fontos az is, hogy a formanyelv nem egy olyasmi, amin ne lehetne változtatni. Azok a kollégáim, akiket a grafika területéről szedtem össze, úgy gondolták, hogy mozgógrafika lehet animáció is, tehát nem a Disney és a Pannónia vonalát akartuk továbbvinni. A Balázs Béla Filmstúdióval közösen készítettünk kísérleti filmeket. A harmadik dolog pedig a televízió második csatornájának megindulása volt. Úgy gondoltuk, hogy nem szidni kell a műsort, hanem a gyerekeknek olyan televíziós sorozatokat kell csinálni, ami épülésükre szolgál. Magyar népmese, Vízipók–csodapók, Mesék Mátyás királyról, Mondák a magyar történelemből, Leo és Fred és a többiek. A negyedik dolog pedig a társadalmi problémák megjelenítése volt, ami nemcsak az írókat, költőket, hanem a filmeseket is megérintette, így minket is. Több olyan filmünk készült, ami azokról a társadalmi anomáliákról beszélt, amik körülvettek bennünket. Természetesen egy részük olyan volt, ami nemcsak Magyarországra vonatkozott, hanem általános társadalmi problémák voltak. Például Szoboszlay Péter² készített filmet a hétköznapi fasizmusról.³ Ez egy házmaster monológia, aki rendet csinálna a ház lakói között, vagyis például mit csinálna azokkal, akik szemetelnek, akik büdösek, azokat az első emeletre tenné. Ez egy monológ volt, amit Halász Péter írt. Ő egy avantgárd színész volt, sokáig New Yorkban élt, aztán hazatért. Ezenkívül a hatalommal való visszaélésről készült film⁴, aztán azokról a problémákról is, amelyek a gyerekek jövőjét rossz irányba befolyásolják.⁵ Vagy például arról, hogy a gyávaság hogyan válik agresszivitássá⁶ adott esetben. Ilyen jellegű, társadalmi problémákkal foglalkozó filmek születtek.

– *Említette a stúdió nagyon sikeres filmjeit. Városi szinten milyen hatása volt az intézménynek még a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál előtt? Érezhető volt a hetvenes-nyolcvanas években, hogy itt van a stúdió?*

– Úgy alakult, hogy Kecskemét várostól egyetlen egy elismerést sem kaptunk, de igazságtalan lennék, ha csak ezen keresztül mérném a dolgot! Igen, abban az időszakban protekciók kellettek, hogy megfelelő bölcsődébe vagy iskolába kerüljenek a gyerekek, vagy lakást kapjanak a kollégák, tehát igen: a város és a megye is segített. Több kollégámnak, akik Erdélyből települtek át, lakást adott a megye vagy a város, meg bölcsődei, óvodai férőhelyet biztosítottak. A stúdió tagságának 90%-a nem kecskeméti, ide kellett hoznom tehetséges embereket, és azokat le kellett telepíteni. Én sem voltam, ugye, kecskeméti, de hát írva vagyon, hogy az ember szeretné valahol otthon érezni magát a világban, így az ember több mindent elkövet, hogy számára kedvező kulturális közegben legyen, és akkor próbál tenni valamit azért a városban, a városért, hogy jól

2 Szoboszlay Péter (1937) 1961-ben lett a Pannónia Filmstúdió munkatársa. Először 1965-ben rendezett saját animációs filmet. Filmjeinek egy személyben írója, tervezője, rendezője, a legtöbbször animátora (mozdulattervező) is volt. 1981-től a Kecskeméti Animációs Filmstúdióban dolgozott. Filmjei több nemzetközi és hazai fesztiválon díjakat nyertek. 1972-től rendszeresen tanít is.

3 *Rend a házban*. 1970. Rendezte: Szoboszlay Péter.

4 *Megmutatom messziről*. 1981. Rendezte: Szoboszlay Péter.

5 *Hogyan kerül Eszter az asztalra?* 1986. Rendezte: Szoboszlay Péter.

6 *Hé, Te!* 1976. Rendezte: Szoboszlay Péter.

érezze magát. Nemcsak én gondolkoztam így, hanem több kollégám is, vagy például a Kerényi Jóska. Ők sem voltak kecskemétiak. Tehát úgy gondolom, hogyha van egy felhajtóerő azokban az értelmiségiekben, akik egy városba kerülnek, akkor ez ilyen eredményeket hozhat.

– *Azért is kérdezem ezt, mert országos, nemzetközi hírű intézmény volt, és kicsit úgy tűnik, mintha a városon túlnőtt volna. Vagy nem is városi, hanem inkább országos intézmény volt? Mennyire érezték ennek vagy annak?*

– Egy csomó hátrányunk származott és származik abból, hogy sem megyei, sem városi intézmény nem voltunk. Ugyanakkor rengeteg előnyünk is származott ebből, mert így nagyon sok esetben kistitűl politikusok, hivatalnokok nem tudtak beleszólni a dolgainkba. Tehát a kettő együtt van jelen. Ami bosszantó napjainkig, hogy mi semmilyen rendszeres támogatást nem kapunk. A fesztiválra adnak támogatást, de hát ott is a fesztivál költségvetésének csak 15-20%-át kapjuk. A többi pénzt én hozom ide és itt kerül elköltésre, szállodára, étteremre, nyomdaköltségre, és az idegenforgalmi adóból visszamegy a városnak, tehát az a 15-20 % egy nagyon jó befektetés a városnak. Ami fájó, hogy kitaláltam a Magyar Animáció Házát, mert sehol nincs az országban ilyen, és azonkívül, hogy létrejött, kiemelt közhasznú alapítványként semmi támogatást nem kaptunk a működéshez. Hetven-nyolcvan gyermekcsoport érkezik egy évben a stúdióba, részt veszünk a város kulturális életében. Pedig hát ez olyan érték, ami nincs máshol az országban, és turisztikai vonzata is van.

– *Kiket tartott vagy tart Igazgató úr az intézmény szempontjából kulcsszereplőknek?*

– A stúdióban több kolléga meghatározó volt, mint például Horváth Mária, aki kezdettől fogva itt van, Szoboszlai Péter munkássága nagyon fontos, Szilágyi Varga Zoltán, Nagy Lajos vagy Neuberger Gizella. Vécsy Veronika gyártásvezető, aki társam a stúdió irányításában 1972 óta, vagy Boros Mária, aki a stúdió nemzetközi ügyeit intézi. Nélkülük semmire nem jutottam volna, tehát nem lehet azt gondolni, hogy bármit egy valaki egyedül képes elérni. Persze fontos, hogy valaki szívós legyen, a legfontosabb dolog, amit örökölttem, az nyilván a szívósságom, tehát nem hagytam magamat meg a stúdiót. A másik pedig, hogy semmiféleképpen nem akartam egy olyan vezető lenni, aki tekintélyelvű vezetést csinál. Társaimnak tekintettem a rendező kollégákat, és ez megnyilvánult abban is, amikor a privatizálásra sor került. Nem én vettem meg, nem a menedzsmet, hanem a 35 munkatársammal együtt vásároltuk meg az állami vagyont. Most a stúdió nagyrészt magántulajdon, de nem az enyém, hanem sok emberé. Nem tudok róla, hogy lenne valahol Kecskeméten ilyen, az országban is talán a Herendi Porcelánmanufaktúra még ilyen. Nem kevés pénzünkbe került, de ez biztosította, hogy megmaradtunk. Budapesten a Mafilm 2-es telepét eldózerolták, ott van most a buszpályaudvar, a Fradi-pályánál. A Pasaréti téri filmstúdió helyén lakótelep épült, tehát ha mi megmaradtunk volna állami filmstúdiónak, akkor valószínűleg megszüntettek volna bennünket is. Amerikaiak szerettek volna a stúdióba pénzt befektetni, de kiderült egy bizonyos idő után, hogy ők csak magasabb haszonnal szeretnék 1-2 év után kivenni a pénzt, és akkor mindegy, hogy ebből szálloda lesz vagy bármi. Akkor nem mentünk a könnyebb ellenállás felé, pedig akkor nagy szükségünk lett volna technikai fejlesztésre meg mindenre. Azt szoktam mondani, hogy szegények vagyunk, de szabadok.

– Ön szerint az, hogy az 1970-80-as években kialakultak azok az intézmények, amelyek még ma is vannak, milyen szerencsés véletlennek vagy egybeesésnek köszönhető? Minek tulajdonítja azt, hogy a városban ilyen pezsgő szellemi élet alakult ki?

– Szerintem több minden, egyrészt azok a dolgok működnek igazán, ami mögött jó értelemben vett megszállott emberek vannak. A szocializmus táptalaja volt annak, hogy ha valaki valamit akart csinálni, az megszállott kellett, hogy legyen. Pontosan a dolgoknak a természetrajzából adódóan. Persze ha nincs megfelelő befogadó vagy toleráns környezet, akkor ezek a megszállott emberek semmire nem mentek volna. Tehát kellett, hogy Probstner János, az Erdei Péter⁷ megszállott legyen, vagy a Forrásban Zám Tibor⁸ és mások, vagy Kerényi József, Bánszky Pál, tehát ők tényleg velem együtt eltökéltek voltak.

– A különböző intézményvezetőkkel volt-e szorosabb kapcsolata? Azok között, akik nagyjából egy időben indultak, volt-e valamiféle összetartás?

– Igen! Segítettük egymást, Probstnerrel különösképpen, és főleg Kerényi József szervezőkészségének köszönhetően ezek az emberek bizonyos időközönként találkoztak az ő lakásában, vagy valahol máshol. Meg uram bocsá', volt egy művészklub is, ahol ilyen emberekkel sikerült találkozni, mint Weöres Sándor, Kassák Lajos és felesége, Somlyó György⁹ és még sorolhatnék másokat.

– Itt, Kecskeméten működött ez a művészklub?

– Itt, Kecskeméten. Találkoztunk, beszélgettünk ezekkel az emberekkel.

– Mennyire vált el ez a kulturális elit a politikai elitől, voltak-e átfedések?

– Megjelent egy-két kultúraszertető ember a pártbizottságról, de ez nem volt jellemző. Másrészt pedig központilag is szükség volt arra, hogy a kultúra deklarálja, hogy az ország kilóg a szocialista országok sorából, 1956 után főleg! Tehát kulturális vonatkozásban Nyugat felé mutassanak fel dolgokat. Ezért is volt, hogy nagyon sok parabola készült a Pannónia Filmstúdióban. Mi is készítettünk ilyeneket. A parabola egy példázat, egy tanmese, tehát mutatok valamit, ami általános emberi dolog, de tulajdonképpen a szocialista országokra jellemző. Ezeket a filmeket engedték, hogy elkészítsük és ezeket külföldi fesztiválokon bemutattuk, és ott sok esetben díjazták is őket. Nem is annyira a művészi minőség, hanem a mondandója miatt! Eszembe jut például Bacsó Péter Tanú című filmje, ami sokáig dobozban volt, végül is megengedték, hogy zárt körben bemutassák. Tehát ez is elkészült, vagy a Gulyás testvérek filmjei. Bodor Jenő idejében, amikor ő volt a megyei tanácsnál kulturális osztályvezető, Kecskeméten bemutatták a nevelésügyi filmsorozatot, nos, ez mindenféleképpen egy politikai lazulást is jelentett. Tehát őneki ebben szerepe volt. Radó Gyula, aki a Bács megyei Filmstúdió vezetője volt, szintén fontos személy volt. A Városi moziban találkoztam nagyon sok fiatal filmrendezővel, akik diplomafilmjüket itt mutatták be,

⁷ Erdei Péter karnagy, a kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet főigazgatója 1974-től 2008-ig, jelenleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyetemi docense.

⁸ Zám Tibor (1929–1984) szociográfus, író. A Forrás folyóirat szerkesztője és meghatározó alakja volt.

⁹ Somlyó György (1920–2006) Kossuth-díjas magyar költő, író, esszéíró, műfordító. A Digitális Irodalmi Akadémia (1998) alapító tagja, számtalan díj birtokosa.

Kecskeméten. Nagyon sok filmrendezővel akkor találkoztam először, akik azóta már befutottak, sőt már nyugdíjba is mentek.

– *Igazgató úr, hogyan látja az intézménye és a város kulturális életének a jövőjét, hogyha különböző intézményeket is nézünk? Mit gondol, megtarthatók ezek az intézmények?*

– Úgy gondolom, hogy ezt a vadkapitalizmust nem lett volna szabad ráengedni a kultúrára. Tudniillik, a kapitalista országokban, akár Franciaországban vagy máshol, ahol erős a polgárság, kiépült a kultúrának a mecenatúra-rendszere, és az állami támogatás különböző módozatai működtetik a kultúrát. Itt nem erős a polgárság, és nem épült ki a többszoros támogatási szisztéma, ezért ez egy óriási baklövés volt, és így félok, hogy a kultúra elveszti azt a pozícióját is, ami nemhogy egy demokratikus kapitalista országra jellemző, de a film támogatása vonatkozásában még a szocializmus szintjénél is alább került. Jellemző, hogy húsz éve nem hagyja a Magyar Televízió elérni, hogy készítsünk rajzfilmsorozatokat úgy, mint korábban. Hogy egy konkrét példát mondjak, Franciaországban, a hetvenes években a kulturális miniszter azt találta ki, hogy a párizsi diáklázadás, tüntetések után, amikor az értelmiség egy része Párizsból vidékre ment, létrehoznak egy pénzügyi alapot a különböző filmstúdiók, animációs filmstúdiók alapítására. Legalább 3-4 ilyen nagyon sikeres filmstúdiót tudok Párizson kívül, amelyek akkor jöttek létre. Németországban a tartományoknál vannak regionális filmalapok, ott is finanszírozzák őket. Magyarország ettől messze van, még ami volt, azt is megszüntették, hát az egész animációra 2011-ben 90 millió forint volt. A dokumentumfilmet, a népszerű tudományos filmet, az animációt összevonták, és ezek most nem a Magyar Nemzeti Filmalaphoz tartoznak, hanem a Médiatanácshoz, ott írják ki a pályázatokat. De mondom, 90 millió forint volt az egész magyar animációra, amikor nekünk 1,5 millió forintba kerül egypercnyi animációs film. Ha eszem lenne, akkor semmi mást nem kellene csinálni, mint külföldi bér munkákat vállalni, hogy sok pénzt tegyünk zsebre. Ezzel szemben közművelődési feladatot látunk el, ami sem a közszolgálati televízió számára, sem a kulturális kormányzat számára nem fontos, nem érdekes. Ezt szerintem mutogatni kellene, egy ilyen eszetlen embert, mint én vagyok, aki még hisz az adott szóban, meg hisz abban, hogy érdemes Hunyadi Sándor novellájából, Lázár Ervin, Pilinszky János, Kányádi Sándor írásaiból vagy Kormos István verses meséiből filmet csinálni. Vagy van értelme cigány meséket filmre vinni.

Egyébként külföldön jobban állunk. Most jöttek haza a kollégák, Párizsban volt vetítésük, a Magyar Intézetben, decemberben New Yorkban volt vetítésünk. Májusban Stuttgartban lesz vetítésünk, többek között azért, mivel itt a Mercedes, és ezért a Stuttgarteri Fesztivál külön programban fogja bemutatni a Kecskeméti Filmstúdiót. Tokióban februárban és márciusban volt vetítésünk. Szóval külföldön jobban ismernek és elismernek bennünket. Tudja, hogy most Oscar-díjra nominálták azt a spanyol filmet, a Chico és Rita-t, ami nagyrészt itt készült? Négy éve megkeresett bennünket az ír Tom Moore, mert látta a Magyar Népmese-sorozatot, és arra gondolt, hogy a Kells titka című filmjét velünk készítette. Ezt a filmet két éve javasolták szintén Oscar-díjra. Tehát olyan rendezők keresik meg a stúdiót, akik tudják, milyen szakmai értéket képviselünk.

De nem kell külföldre menni, ott van Debrecen, Pécs vagy Balatonfüred jó példának. Nagyon leegyszerűsítve azt mondhatom, hogy sajnos csak azok a régi műhelyek működnek még most is, amelyek az előző éra idején jöttek létre. Két Magyarország van. Gyakran csak a rosszabbik felét látatják velünk. A jó ügyekért keresni kellene egymást.

- *Mik a közelebbi tervek, esetleg mondana valamit arról, hogy min dolgoznak?*
- Hát hogy életben maradjunk! A 3D-stúdióinkat avattunk, most már nemcsak 2D-ben, 3D-ben is fogunk filmeket forgatni. Három évvel ezelőtt az Orbán Viktor miniszterelnök úr azt mondta nekem, hogy nagyra becsüli a munkánkat és számít ránk, mivel a televíziónak lesz egy gyerekcsatornája. Mindezek ellenére a gyerekcsatorna nem indult be, és a televízió egyelőre nem hajlandó semmiféle szerződést kötni velem meglévő filmterveinkre vagy sorozatainkra.

Kecskemétre évszázadokon keresztül az „élni akarás” volt a jellemző, és remélem, lesznek a jövőben is ilyen emberek. Nem tudom, hogy Probstner után ki fogja átvenni a Kerámia Stúdiót, nem tudom, hogy helyettem ki lesz, próbálkozom, de eddig nem kapkodnak ilyen nehéz helyzetben a stúdióvezetésért. A pozitív gondolatom az, hogy a nehéz helyzet kreatívra tesz embereket.

Az interjút Sági Norberta készítette